

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

А.ГАНБААТАР

.....
2026 оны 06 дугаар сарын 18-ны өдөр

**ТАМХИНЫ ХЯНАЛТЫН ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Монгол Улс анх 1993 онд Тамхины хор хөнөөлтэй тэмцэх тухай хуулийг баталж, үүнээс хойш 2005 онд уг хуулийг шинэчлэн найруулж, одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Тамхины хяналтын тухай хуулийг баталж тамхины хэрэглээ, дам тамхидалтаас үүдэлтэй сөрөг үр дагавраас хүн амыг хамгаалах зорилгоор төр, иргэн, ААН, байгууллагын үйл ажиллагаа, харилцааг зохицуулж байна.

Өнгөрсөн 20 гаруй жилийн хугацаанд тус хуульд 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орж Мэргэжлийн хяналтын байгууллага чиг үүргийнхээ хүрээнд хяналт, шалгалт хийж, 2025 онд Парламентын судалгааны хүрээлэнгээс тус хуулийн зарим зүйл, заалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсэн байна. Мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас хийсэн шалгалтад 21 аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар болон 396 албан байгууллага хамрагдсан. Мөн тамхи худалдаалагч 1303 ААН, байгууллага, 131 бөөний худалдаа, 1114 жижиглэнгийн худалдаа, 262 ил задгай худалдаа эрхлэгчид, нийт 3000 гаруй ААН, байгууллага, иргэд оролцжээ. Мэргэжлийн хяналтын байгууллагын шалгалтаар тамхины үйлдвэрлэл, хайрцаг, сав, баглаа боодол, хаяг, шошго, санамж анхааруулга, тамхины сурталчилгаатай холбоотой зөрчил илрээгүй атлаа тамхийг ширхэглэн худалдаалах, тусгай зөвшөөрөлгүй, хориглосон бүсэд худалдаалах зөрчлүүд байнга гарсан болох нь тогтоогдсон байна.

ЕБС-ийн нийгмийн ажилтанууд, цагдаагийн албан хаагчидтай хийсэн ярилцлагын судалгаа, Судалгаагаар хуульд заасан 500 метрийн хязгаарлалт бодит байдал дээр хэрэгжих боломжгүй байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн бөгөөд энэ нь хот төлөвлөлт хүн амын нягтрал, сургууль, цэцэрлэгийн үйл ажиллагааны талаар төрөөс баримтлах бодлого зэрэг олон хүчин зүйлтэй холбоотой байна.

Улаанбаатар хот болон төв суурин газруудад үйл ажиллагаа явуулж буй сургуулийн 500 метрийн радиусаар газрын зурагт бүсчлэл тогтоон зураглал хийж үзэхэд үндсэндээ Улаанбаатар хотын аль ч хэсэгт тамхи худалдах боломжгүй байдалтай байгаа бөгөөд энэ нь тамхи худалдаалах үйл ажиллагааг хяналтанд оруулах бус харин ч эсрэгээрээ хяналтгүй худалдаа буюу сургууль орчмын бүсэд хууль бус худалдаа, ширхэгийн наймаа дэлгэрэх үндэс болжээ. Цагдаагийн байгууллагын гаргасан тоо баримтаас үзвэл 2015-2024 оны хооронд Тамхины хяналтын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.7 дахь хэсэгт заасан зөрчил буюу хууль бусаар тамхи худалдаалсан нийт 6 831 зөрчил бүртгэгдсэн байна. Гэтэл Монгол Улсын хилээр 2021 онд 3.06, 2022 онд 3.48, 2023 онд 3.73 тэрбум ширхэг янжуур импортлож оруулж ирсэн гаалийн статистик байгаа боловч эдгээрийн 20-30% хувийг жижиглэнгийн худалдаагаар буюу зөвшөөрөлтэй худалдааны цэгээр борлуулж үлдсэн 70-80%-ийг бөөний худалдааны төвөөр худалдан борлуулж ийнхүү бөөнөөр худалдан авсан янжуур тамхийг цааш жижиглэнгээр худалдаж татвар төлсөн тоо баримт бүртгэгдээгүй байгаагаас үзвэл 2-3 тэрбум ширхэг янжуур тамхийг хууль бусаар буюу хяналтгүй худалдсан гэж үзэх үндэстэй. Ийнхүү тамхины худалдаанд хяналт тавих зорилгоор баталсан хуулийн зохицуулалт нь эсрэгээрээ тамхийг хууль бусаар, хяналтгүй худалдах сөрөг үр дагавар дагуулсан зохицуулалт болжээ.

Дэлхийн улс орнуудын ижил төрлийн туршлагаас үзвэл тамхи худалдахыг бүс тогтоон хориглох зохицуулалт төдийлөн сайн үр дүн авчраагүй байх бөгөөд харин аливаа төрөл, хэлбэрийн тамхины татварыг нэмэгдүүлэх, тамхи худалдаалах цэгүүдэд үр дүнтэй хяналтын тогтолцоо хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй болох нь батлагдсан байна.

Иймд тамхины хэрэглээг ухаалгаар зохицуулах зорилгоор нийгмийн харилцааг зохицуулахын тулд тамхи худалдаалах үйл ажиллагааг иргэн, ААН, байгууллагын бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэх, иргэдийн тамхины хэрэглээ болон хүн амын эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг зохистойгоор хангасан эрх зүйн зохицуулалт хийх практик болон хууль зүйн шаардлага үүссэн байна.

Хоёр.Хуулийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа

Хуулийн төсөлд Тамхины хяналтын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.7 дахь хэсгийн 14 дэх заалтад нэмэлт, өөрчлөлт оруулж “аливаа төрөл, хэлбэрийн тамхийг сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын, төрийн, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх байгууллага, соёлын, урлагын, нийтийн биеийн тамир, спортын арга хэмжээ зохион байгуулж байгаа газар худалдахыг хориглох”, 6.8.3 заалт нэмэлт оруулан “тамхийг 21 насанд хүрээгүй хүнд тамхи худалдахыг хориотой болох тухай анхааруулга олон нийтэд харагдахуйц байдлаар байрлуулах, тамхи худалдаж буй байранд камерын хяналтын систем ажиллуулах” шаардлагыг

хуульчилж тамхи худалдах үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг үр дүнтэй болгох зохицуулалт хийнэ.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар

Тамхины хяналтын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар хууль бусаар, хяналтгүй тамхи худалдахад хүргэсэн эрх зүйн сөрөг нөлөө арилж тамхи худалдахад хяналт тавих Хуулийн зорилт хангагдана.

Энэхүү төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Арван зургаадугаар зүйлийн 2, 3 дахь хэсэгт заасан эрхүүдийг хангаж байгаа нь тус хуулийн нийгэм, хууль зүйн үр дагавар болно.

Тамхины хяналтын тухай хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд улсын төсвөөс гарах зардал байхгүй. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд 6.8.3.Тамхи худалдаалж буй байранд энэ хуулийн 6.7.7-д заасан 21 нас хүрээгүй хүнд тамхи худалдах, түүгээр худалдуулахыг хориглосон тухай санамжийг нийтэд ил газар байрлуулах, дүрсний хяналтын төхөөрөмж суурилуулан хэвийн үйл ажиллагааг нь тогтмол хангах” үүргийг тамхи, тамхин бүтээгдэхүүний худалдаа эрхэлж байгаа иргэн, хуулийн этгээдэд хүлээлгэсэн. Уг дүрсний хяналтын төхөөрөмжийг “Тамхины хяналтын тухай хуульд заасан шаардлага хангасан байх” шаардлагын хүрээнд тамхины худалдаа эрхлэгчид өөрийн зардлаар хариуцан хэрэгжүүлж хэвшсэн үүрэг бөгөөд улсын төсвөөс нэмэлт зардал санхүүжилт шаардахгүй юм.

Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлд тусгасан хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд ямар нэгэн санхүүжилт шаардлагагүй.

Хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулсантай холбогдуулан бусад хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулахгүй.

--oOo--